

Dr hab. Robert Dębski, prof. UJ

Zakład Logopedii

Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej

Wydział Polonistyki

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej mgr Anny Pieczki pt. „Wymiana wirtualna w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie A1 – polsko-włoskie studium przypadku”, napisanej w Katedrze Lingwistyki Stosowanej UMCS i w Katedrze Sławistyki UniTo

Recenzowana przeze mnie rozprawa doktorska pani mgr Anny Pieczki, napisana pod kierunkiem dr. hab. Jarosława Krajki, prof. UMCS, w Katedrze Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej i prof. Krystyny Róży Jaworski z Uniwersytetu w Turynie, najogólniej dotyczy badania innowacji dydaktycznej w postaci współpracy wirtualnej pomiędzy studentami i ich nauczycielami w Polsce oraz we Włoszech w celu nauki języka polskiego i włoskiego na poziomie dla początkujących, a w szczególności wpływu tej wymiany na uczenie się i nauczanie języka polskiego. Należy już na wstępie podkreślić, że recenzowana przeze mnie rozprawa stanowi pierwszą znaczącą próbę podjęcia badań tej tematyki w literaturze polonistycznej. Z tego względu jest to rozprawa cenna i – należy mieć nadzieję – otwierająca badania w tej dziedzinie w niedalekiej przyszłości.

Badania doktorskie mgr Anny Pieczki opisane zostały w tomie składającym się z 464 stron tekstu, bibliografii obejmującej ponad 450 pozycji, 39 tabel i 13 aneksów. Zatem jest to praca obszerna, w pełni spełniająca wymagania stawiane rozprawom doktorskim pod względem objętości. Główna treść rozprawy, spięta z jednej strony kilkustronicowym Wstępem a z drugiej Zakończeniem, składa się z siedmiu rozdziałów. We Wstępie Autorka nakreśla miejsce swoich badań na tle bogatego spektrum badań glottodydaktycznych oraz streszcza zawartość rozprawy, w Zakończeniu podsumowuje najważniejsze osiągnięcia dydaktyczne opisywanego projektu, syntetyzuje realizację celów naukowych swoich badań i szkicuje perspektywę dalszych badań problemu, którym się zajęła. Ogólnie czytelnikowi podoba się staranność przygotowania rozprawy. Nie doszukałem się w niej

rażących błędów ortograficznych, składniowych czy stylistycznych. Przejrzysta jest również organizacja pracy. W kolejnych częściach recenzji dokonam przeglądu treści rozprawy oraz oceny merytorycznej poszczególnych rozdziałów. W końcowej części recenzji przekażę doktorantce swoje uwagi krytyczne oraz przedstawię syntetyczną, końcową ocenę rozprawy.

Rozdział I rozprawy, pod tytułem „Kontekst glottodydaktyczny edukacji XXI wieku”, omawia glottodydaktykę jako dziedzinę nauki oraz teorie uczenia się i akwizycji języka. Niniejsza recenzja nie jest miejscem, aby zabierać głos w dyskusji na temat glottodydaktyki jako dyscypliny naukowej czy też modeli glottodydaktycznych, chciałbym jedynie zaznaczyć, że Autorka może zbyt pochopnie na otwarciu (str. 17) stawia znak równości pomiędzy glottodydaktyką a dziedzinami nauki znanymi w świecie jako Second Language Acquisition (SLA) i Applied Linguistics. Eksperci z zakresu SLA rozważają kognitywne, socjokulturowe i lingwistyczne aspekty nabywania języka i w niewielkim stopniu interesują się dydaktyką, natomiast językoznawcy stosowani (applied linguists) zajmują się aplikacją wiedzy językoznawczej w różnych dziedzinach życia – np. w zakresie komunikacji w miejscu pracy, dokumentacji języków, polityki językowej itd. – a nie tylko w nauczaniu języków. Wydaje się, że termin „glottodydaktyka” stawia tę dziedzinę nauki na skrzyżowaniu dziedzin znanych w nauce światowej jako Instructed SLA lub Classroom SLA oraz Language Education. W drugiej części tego rozdziału Autorka prawidłowo wymienia i prezentuje główne poglądy na temat języka i akwizycji/uczenia się języka. Cieszę się, że Autorka zagłębiła się w te zagadnienia, ponieważ głęboko wierzę, że wiedzy z zakresu akwizycji/uczenia się języka drugiego oraz wiedzy z zakresu nauczania języka nie da się w glottodydaktyce rozdzielić. Powinniśmy nauczać przecież tak, aby ktoś mógł się uczyć, a uczymy się – przynajmniej w ramach kursów językowych – związani ramami procesu dydaktycznego. Mam takie odczucie, że w swoim opisie być może zbyt mały nacisk Autorka położyła na socjokulturową teorię uczenia się języka i teorię aktywności (Wygotski, Leontiev), które w ostatnich dekadach zdominowały badania uczenia się i nabywania języka drugiego. Pewnie warto by było, w obszernym przecież przeglądzie literatury, wspomnieć prace takich autorów, jak James Lantolf i Steven Thorne oraz aplikację socjokulturowej akwizycji języka drugiego w nauczaniu z wykorzystaniem nowoczesnych technologii (Leo van Lier, John Barson). Chcę jednak podkreślić, że pierwszy rozdział rozprawy jest dobrze napisany, jest na ogół kompletny i stanowi bardzo dobre tło dla dalszych rozważań.

W drugim rozdziale rozprawy Autorka zajmuje się omówieniem koncepcji wymian internetowych w edukacji językowej. Czyni to systematycznie i szczegółowo. Zmianami pokoleniowymi, obecnością tzw. wirtualnych tubylców i tworzeniem się w XXI w. nowych kompetencji językowych i cyfrowych argumentuje konieczność stosowania wymian internetowych w edukacji językowej. Autorka rysuje

bardzo szeroki kontekst dla swoich badań, wydaje mi się, że czasem zbyt szeroki, na przykład wtedy, kiedy szczegółowo opisuje stopień cyfryzacji Europy i Polski (str. 66-70). W drugiej części tego rozdziału, także w nawiązaniu do zmian pokoleniowych i nowych celów kształcenia na początku XXI w., mgr Pieczka omawia różne podejścia do nauczania kultury w dydaktyce języków obcych, wpływowy model Byrama i sposoby rozwijania kompetencji transkulturowych. Autorka słusznie wyróżnia podejście transkulturowe, nowy kierunek w nauczaniu kultury, podkreślający uniwersalia kulturowe, prezentację różnorodności kulturowej i akceptację. Z przyjemnością odnotowałem nawiązanie do pracy prof. Claire Kramsch, długoletniej dyrektorki Centrum Językowego na University of California at Berkeley, oraz jej koncepcji „trzeciego miejsca”, która miała duży wpływ na różne inicjatywy współpracy internetowej w czasach, kiedy Internet był nowością. Omawia także ramę teoretyczną celów współpracy internetowych zaproponowaną przez Helm i Guth (2010). Pomyślałem wtedy, że to by mogło być dobre narzędzie służące do interpretacji wymian prowadzonych przez Autorkę.

W Rozdziale III rozprawy mgr Pieczka definiuje i opisuje dziedzinę nauczania języków obcych wspomaganego komputerowo oraz koncepcję wymian wirtualnych. Czytelnik ma okazję zapoznać się z sylwetkami i pracą wielu pionierów wykorzystania komputerów w uczeniu się i nauczaniu języków, takich jak Mark Warschauer czy Graham Davies. W tej plejadzie badaczy brakuje mi trochę nazwiska Mike’a Levy’ego, australijskiego pioniera CALLu, współorganizatora pierwszej światowej konferencji poświęconej zastosowaniu komputerów w nauczaniu języków (WorldCALL, The University of Melbourne) i długoletniego przewodniczącego światowej federacji WorldCALL. Beneficjentem takiego historycznego przeglądu literatury jest natomiast autor niniejszej recenzji, za co pragnie doktorantce serdecznie podziękować, który znalazł się na właściwym miejscu we właściwym czasie, to znaczy na Uniwersytecie Stanforda w 1994 r., aby śledzić wczesny rozwój Internetu i wraz z innymi nauczycielami akademickimi planować, jak go wykorzystać w dydaktyce językowej. Cieszę się także, że Autorka nie zapomniała o pionierskich działaniach w zakresie nauczania języka polskiego wspomaganego komputerowo dr Dominiki Bucko (Bargieł) i dr Adriany Prizel-Kani z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace tych autorek oraz prace prof. Jarosława Krajki (UMCS) dają nadzieję, że wspomagane komputerowo nauczanie języków będzie się w Polsce dalej rozwijać, podążając za trendami światowymi, a może nawet je tworząc. Duża część rozdziału trzeciego słusznie poświęcona jest omówieniu prac Roberta O’Dowd, który jest niekwestionowanym pionierem wymian wirtualnych. Dalej mgr Pieczka prawidłowo łączy wymiany wirtualne z podejściem zadaniowym i projektowym w nauczaniu języków oraz omawia typologie wymian kulturowych i zadań projektowych, wyzwania i trudności, wykazując się przy tym dużą znajomością tematu i sygnalizując czytelnikowi doskonałe przygotowanie merytoryczne do zaprojektowania własnej wymiany.

Rozdział IV rozprawy nakreśla kontekst edukacyjny polsko-włoskiej wymiany wirtualnej. Celem edukacyjnym projektu była realizacja trzech wymian wirtualnych w okresie trzech lat pomiędzy początkującymi studentami języka polskiego we Włoszech i studentami języka włoskiego w Polsce. W tym miejscu Autorka po raz pierwszy określa swój cel badawczy, którym jest: 1) identyfikacja teorii akwizycji i uczenia się języka leżących u podstaw telewspółpracy oraz 2) ocena adekwatności programów nauczania kultury polskiej do treści, jakie ta forma nauki wywołuje. Pani mgr Pieczka po raz pierwszy wskazuje także na lukę badawczą pisząc, że obecnie brakuje opisów telewspółpracy w języku polskim w warunkach polskiego uniwersytetu. Brakuje mi wyraźnego wyjaśnienia, dlaczego wymiana polsko-włoska miałaby być inna np. od wymian włosko-angielskich, które są opisywane w literaturze przedmiotu. Rozumiem, że te różnice mogą leżeć w specyfice języka polskiego i polskiej sytuacji edukacyjnej, ale oczekiwałbym wyraźniejszego określenia i wyjaśnienia tej luki badawczej. Zdecydowanie zgadzam się natomiast z Autorką, że niewiele jest opisów badań wymian internetowych obejmujących studentów językowych na poziomie dla początkujących.

W kolejnym, piątym rozdziale rozprawy Autorka opisuje przebieg badania pilotażowego, którego celem było zbadanie, czy 1) zaplanowane zadania są adekwatne do poziomu językowego studentów, 2) narzędzia elektroniczne dobrze wspomagają proces dydaktyczny oraz 3) istnieją jakieś inne trudności i ograniczenia.

Rozdział VI recenzowanej rozprawy opisuje badania właściwe, czyli nowy model współpracy wzbogacony o wyniki wymiany pilotażowej. Po opisie modyfikacji, jakich dokonała po pilotażu, Autorka przystępuje do opisu samego badania: charakteryzuje uczestników badania i opisuje dobór narzędzi badawczych. Jak twierdzi, badania właściwe przeprowadziła w oparciu o „bardziej obiektywne”, twarde dane uzyskane poprzez analizę słownictwa wyprodukowanego przez studentów oraz analizę treści kulturowych. Proces analizy słownictwa przedstawiony jest szczegółowo, mniej natomiast wiemy, w jaki sposób odbywało się odszukiwanie i grupowanie treści kulturowych. W tym miejscu przedstawia także pięć pytań badawczych: 1) Jaka część środków leksykalnych użytych podczas polsko-włoskiej wymiany wirtualnej jest dla studentów nowa, a jaka wskazuje na wykorzystanie słownictwa wprowadzonego podczas lektoratu języka polskiego? Jakie wyrazy są najczęściej stosowane przez uczestników wymiany? 2) Jakie zmiany zachodzą w użyciu środków leksykalnych między pierwszą a drugą połową wymiany wirtualnej? 3) Jaki charakter ma proces uczenia się leksyki w projekcie telewspółpracy? Z jakimi teoriami akwizycji języka i uczenia się można go powiązać? 4) Jakie treści kulturowe podczas wymiany wirtualnej przekazują sobie partnerzy posługujący się językiem obcym na poziomie podstawowym? Jaki wpływ na to mają

poszczególne zadania w telewspółpracy? i 5) Na ile treści kulturowe wywoływane przez zadania wymiany wirtualnej są zgodne z zawartością programów dydaktyki kultury polskiej?

W dalszej części Rozdziału VI rozprawy Autorka omawia rezultaty swoich badań. Najpierw przedstawia rezultaty analizy słownictwa. Ważnym odkryciem w moim przekonaniu jest to, że wymiana stymulowała użycie słów niebędących w programie nauczania, a „w końcowej wymianie wirtualnej uczestnicy odchodzą od znanej im leksyki na rzecz zupełnie nowej” (str. 326). Jednym słowem wymiana stymulowała generatywne i kreatywne użycie i uczenie się słownictwa, co wynika pewnie z właściwego samego medium. W literaturze komunikacji komputerowej wskazuje się na to, że użytkownicy chętniej wychodzą poza strefę komfortu, chętniej eksperymentują, co tłumaczone jest teorią czynników kontekstu społecznego (social context cues theory). Autorka zauważa także, że studenci odważnie wzbogacali swoje słownictwo poprzez korzystanie ze słowników i tłumaczy internetowych. To także jest raczej pozytywnym rezultatem wymian internetowych, wynikającym z asynchronicznego charakteru komunikacji. Muszę powiedzieć, że trochę brakuje mi w pracy analizy, która by łączyła uczenie się i nauczanie języka ze specyficznymi cechami Internetu/Facebooka jako środowiska komunikacji, interakcji. Nie sposób jest opisać wszystkich rezultatów tego wielowątkowego studium; zauważę tylko, że Autorka w dalszej kolejności, w oparciu o rezultaty swoich badań, czyni sugestie dotyczące włączenia pewnych słów do programu nauczania języka polskiego na poziomie dla początkujących i opisuje różnice pomiędzy zadaniami w ich potencjale do wyzwalania treści kulturowych. Są to ważne odkrycia pozwalające na planowanie lepszych, bardziej efektywnych wymian internetowych w przyszłości. Odpowiedzi na pytania badawcze i najważniejsze odkrycia niniejszych badań podkreślone są w Podsumowaniu (Rozdział VII).

Choć moja ogólna ocena rozprawy doktorskiej mgr Anny Pieczki jest zdecydowanie pozytywna, nasuwają mi się trzy pytania do doktorantki. Wydaje się, że odpowiedzi na te pytania mogłyby wzmocnić rozumowanie doktorantki i wzbogacić doświadczenie, jakie wyniosła z przeprowadzenia badań. Oto one:

- 1) W których miejscach mogłaby Autorka wzmocnić swoją rozprawę poprzez interpretację rezultatów własnych badań w świetle rezultatów uzyskanych wcześniej przez innych badaczy?
- 2) Na czym polega specyfika wymian internetowych w nauczaniu języka polskiego we włoskich realiach dydaktycznych, w odróżnieniu do wymian wirtualnych w nauczaniu innych języków w innych realiach? Dlaczego warto ją badać?
- 3) Z jakich podstaw teoretycznych korzystała w szczególności projektując swoją wymianę?

Podsumowując recenzję, stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Anny Pieczki pod tytułem „Wymiana wirtualna w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie A1 – polsko-włoskie studium przypadku”, napisana pod kierunkiem dr. hab. Jarosława Krajki, prof. UMCS, i prof. Krystyny Róży Jaworski z Uniwersytetu w Turynie, stanowi oryginalne rozwiązanie ważnego problemu naukowego i wypełnienie istniejącej w literaturze naukowej luki badawczej. Praca wykazuje ogólną teoretyczną wiedzę doktorantki z dziedziny glottodydaktyki, a szczególnie w zakresie wspomaganego komputerowo nauczania języków. W konkluzji stwierdzam, że przedstawiona praca odpowiada ustawowym wymagom określonym dla rozpraw doktorskich i wnioskuję o dopuszczenie mgr Anny Pieczki do publicznej obrony przedstawionej do recenzji rozprawy.

Robert Dębski

Kraków, 15 stycznia 2022 r.